

suvremenih, autorskih fotografija lokalne sredine koje se u knjizi tematiziraju. Knjiga uz manje intervencije predstavlja diplomski rad »Rijeka Sava i proturječna habsburške imperijalne periferije u 18. stoljeću« koji je autor u srpnju 2014. obranio na diplomskom modulu Ranonovovjekovna povijest na Odsjeku za povijest, a izrađen je pod mentorstvom Hrvoja Petrića i komentora Drage Roksandića. Ovaj diplomski rad proizišao je iz suradnje s čitavom niza nastavnika diplomskog studija povijesti modula ranoga novog vijeka (koji vodi Drago Roksandić). Knjigu su recenzirali Sanja Lazanin i Hrvoje Petrić. Nakladniku, vrlo agilnoj Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje predvođene Stankom Andrićem treba čestitati na još jednom kvalitetnom izdanju, ali i na iskoraku prema povijesti okoliša te podršci njenoj formiranju unutar hrvatske historiografije.

Hrvoje PETRIĆ

RIJEKA SAVA U POVIJESTI: ZBORNİK RADOVA ZNANSTVENOG SKUPA ODRŽANOG U SLAVONSKOM BRODU 18. – 19. LISTOPADA 2013., UREDIO BRANKO OSTAJMER, HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST – PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE, SLAVONSKI BROD, 2015., 604 STR.

U lipnju 2015. godine objavljen je opsežan zbornik radova koji su izloženi na znanstvenom skupu o povijesti rijeke Save u listopadu 2013. godine u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Iz predgovora koji je napisao urednik Branko Ostajmer doznajemo da se održavanjem ovakvog znanstvenog skupa i izdavanjem zbornika nastoji nadoknaditi nedostatak istraživanja o velikim hrvatskim rijekama, u ovome slučaju o rijeci Savi.

Ukupno 26 radova kronološkim redoslijedom opisuje rijeku Savu u različitim povijesnim razdobljima; od antike i srednjeg vijeka, preko novog vijeka do 20. stoljeća. Tako u prvome radu Marija Buzov i Vesna Lalošević proučavaju Savu kao rijeku koja spaja i pružaju nam sliku Save u duhovnoj kulturi kasnoantičkih rimskih središta. Autorice su uspjele prikazati sliku antičke svakodnevnice na savskim obalama kakvu nam pružaju sačuvani materijalni povijesni izvori, posebno kameni spomenici religijske namjene. Anita Rapan Papeša u svojem radu problematizira (ne)postojanje južne granice kasnoavarske države koja je mogla biti upravo na rijeci Savi. To je pregled poznatih teorija i podataka o ovoj temi pri čemu se autorica oslanja na pisane izvore i rezultate arheoloških istraživanja. Hrvoje Gračanin bavio se rijekom Savom u srednjovjekovnim narativnim vrelima pri čemu je pažnju usmjerio na naratološku raščlambu odabranih srednjovjekovnih latinskih i grčkih pripovjednih vrela koja sadrže spomenuti toponim. Dvojica autora iz Srbije, Miloš Ivanović i Boris Stojkovski, napisali su rad u kojem uglavnom na temelju srednjovjekovnih isprava ugarske provenijencije proučavaju rijeku Savu kao granicu između Srbije i Ugarske u srednjem vijeku. Gestrateško značenje skela na rijeci Savi za knezove Baboniće krajem 13. i početkom 14. stoljeća istražio je Hrvoje Kekez. On piše o nekoliko riječnih prijelaza na Savi u kontekstu nastojanja roda Babonića da prošire svoj utjecaj na krajeve sjeverno od te rijeke. Rad o međuodnosu Zagrebačkog kaptola i rijeke Save u razvijenom srednjem vijeku napisao je Marko Jerković. U razlaganju strukture posjeda zagrebačkih kanonika i kaptola pažnju je posvetio dolini rijeke Save, odnosno njihovom utjecaju na to područje i gospodarskim blagodatima kojima ih je rijeka i njezina dolina obasipala. Marija Karbić i Bruno Škreblin u svojem radu o srednjovjekovnom Zagrebu i rijeci Savi pokušavaju odgovoriti na pitanje možemo li Zagreb u to doba smatrati gradom na rijeci ili pored nje. Polaze od pretpostavke da je Sava možda imala sekundarno značenje za stanovnike srednjovjekovnog Zagreba. U tu svrhu proučavaju smještaj samoga grada u odnosu na rijeku, njezin tok, riječne prijelaze, plovidbu i ribarstvo, a i obrambenu ulogu Save kao i činjenicu da je u srednjem vijeku ona bila gradsko stratište.

Miha Kosi s Povijesnog instituta u Ljubljani piše o Savi kao prometnoj poveznici između povijesne pokrajine Kranjske i hrvatskih zemalja u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, odnosno od 13. do 18. stoljeća. Na ovaj je način opisan gornji tok Save koja je ujedno najduža rijeka u Sloveniji. Iz teksta saznajemo da je ova rijeka imala veliku gospodarsku i prometnu važnost u spomenutom razdoblju iako je plovidba Savom bila vrlo nesigurna. Tekst je obogaćen mnoštvom slikovnih priloga, nekoliko karti i tabela koje sadrže statističke podatke o transportu na Savi. Pregled vojnih i vojno-političkih događaja povezanih s rijekom Savom u 14. i 15. stoljeću daje u svojem radu Stanko Andrić. Preciznije, bavi se razdobljem od 1390. godine do pada Bosne 1463. godine kada je Sava postala prirodna crta razgraničenja između Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva. Bilo je to doba čestih osmanskih provala preko rijeke Save koje je ona otežavala, ali ne i onemogućavala pa autor stvara sliku o Savi kao propusnoj granici i aktivnostima kojima se ona nastojala učvrstiti. Svojevrni pogled »s osmanske strane« na rijeku Savu nalazimo u radu Elme Korić s Orijentalnog instituta u Sarajevu koja je izradila rad o kapetanima rijeke Save u 16. stoljeću. Riječ je o popisu i biografijama petorice kapetana Kapetanije na rijeci Savi sa sjedištem u Gradiški. To su bili visokorangirani pripadnici vojno-administrativne osmanske elite među kojima je autorica utvrdila obiteljsku povezanost, a prikazala je i njihovu gospodarsku moć. O Savi u svakodnevnom životu krajišnika Slavonske vojne krajine piše Damir Matanović. Polazeći od podataka iz arhivskih izvora o fizičkom kažnjavanju dezertera i drugih prijestupnika problematizira propusnost imperijalne granice na Savi u 18. i na početku 19. stoljeća u smislu ostvarivanja zabranjenih oblika komunikacije žitelja s lijeve i desne savske obale. Na primjerima krijumčarenja soli, nesavjesnog stražarenja, bijega djevojaka i mladića pred ženidbom i preseljenja obitelji iz gospodarskih razloga doznajemo o načinima na koje je to izvedeno i odgovorima habsburških krajiških vlasti.

Ekohistorijski prikaz rijeke Save na području Slavonije i Srijema u drugoj polovini 18. stoljeća ponudio je Hrvoje Petrić. Autor je utvrdio da je krajem 18. stoljeća postojala mnogo veća izgrađenost nasipa na Savi, te da su tada postojali stari i novi nasip, čiji su dijelovi u upotrebi do danas. Uz to je povezo rušenje slavonskih šuma i količinu vode u rijeci Savi utvrdivši da je postotak šumskih površina u Slavoniji bio znatno niži od mišljenja koja su ranije iznosili šumari. Autor je ukazao i na niski stupanj rušenja šuma u Brodskoj pukovnici od sredine do kraja 18. stoljeća. Ivana Horbec i Milan Vrbanus autori su rada u kojem proučavaju Savu kao poticaj i prepreku trgovini u 18. stoljeću. U tu su svrhu istražili intenzitet, karakter i isplativost trgovine Savom, utjecaj državne gospodarske politike, uređenje savskog plovnog puta kao i različite prepreke za razvoj trgovine na Savi. Tekst je obogaćen s nekoliko slikovnih priloga i grafikona. Začetke javnog zdravstva u Slavoniji koji su usko povezani s uspostavom sanitarnog kordona na Savi u 18. stoljeću istražio je Robert Skenderović, a posebno ga zanima položaj Slavonskog Broda. Temu o savskim vodenicama na području brodskog Posavlja detaljno je obradila Karolina Lukač pristupivši im kao dijelu graditeljske, etnološke i povijesne baštine. Opsežan rad o rijeci Savi u književnim djelima hrvatskog (panonskog) područja izradila je Anica Bilić. U djelima od 15. stoljeća nadalje nalazi da se Sava opisuje kao granična rijeka (na kojoj je položena civilizacijska granica), zatim kao locus horridus (mjesto užasa) i locus amoenus (ljupko mjesto) i drugo. Zlata Živaković Kerže proučila je međuodnos čovjeka i okoliša na primjeru Posavine u 18. i 19. stoljeću. Osvrnula se na probleme koje je Sava prouzrokovala žiteljima toga kraja (poplave, negativan utjecaj močvara) i zaštitu ljudi od poplava (nasipi, kanali i odvodnja). U svojem radu o utjecaju Save i Kupe na gospodarski razvoj grada Siska Vlatko Čakširan obrazlaže kako su te rijeke od druge polovine 18. do pred kraj 20. stoljeća bile ključne razvojne odrednice Siska. O Savi kao prijetnji piše Branko Ostajmer koji je na temelju literature, tiska, objavljenih i neobjavljenih izvora proučio tegobe stanovništva slavonske i srijemske Posavine i to prvenstveno u svjetlu rasprava u hrvatskom Saboru tijekom nagodbenog razdoblja. Polazi od činjenice da je nedovršen posao regulacije Save od 1868. do 1918. godine uzrokovao redovite poplave koje su rezultirale golemim štetama.

Nekoliko su radova o povijesti rijeke Save u ovome zborniku napisali povjesničari iz Beograda. Prvi među njima je Aleksandar Lukić koji je na temelju izvora iz Vojnog arhiva Republike Srbije i literature opisao srpsko-austroougarske borbe na donjoj Savi ujesen 1914. godine. Uz tekst je objavljeno i nekoliko fotografija. Milan Gulić piše o mjestu rijeke Save u jugoslavenskim planovima o proširenju mreže unutrašnjih plovnih puteva. Pogled na arhitektonsko-urbanistički razvoj savskog priobalja u Beogradu u

razdoblju od 1918. do 1941. godine daje Aleksandar Kadrijević. Taj je pregled podataka popraćen fotografijama značajnih arhitektonskih ostvarenja u Beogradu koji leži na savskoj obali.

Nikica Barić prikazao je djelovanje Mornarice Nezavisne Države Hrvatske na rijeci Savi, a donosi i mnoge podatke o toj rijeci u razdoblju postojanja navedene države. Ulogu i značaj cestovno-pješačkog mosta između Slavonskog Broda i Bosanskog Broda od 1991. do 1992. godine prezentirao je Mladen Barać čime je progovorio o rijeci Savi i mostovima u Domovinskom ratu. Tekst je ilustriran s nekoliko fotografija iz obrađenog razdoblja. Posljednji rad govori o nadzoru snaga UN-a (plave kacige) nad graničnim prijelazom (mostom) preko Save kod Stare Gradiške koji autor Ivica Miškulin naziva »strogo kontroliranim mostom«. Uz tekst su i dva priloga – transkripti dokumenata iz 1994. godine.

Pri kraju zbornika objavljeno je nekoliko fotografija sa znanstvenog skupa održanog 2013. godine. Međunarodni karakter skupu je dalo sudjelovanje stručnjaka iz nekoliko zemalja koje povezuje rijeka Sava, a u zborniku se to ogledava u tekstovima objavljenima na hrvatskom, slovenskom i srpskom jeziku. Ovaj zbornik predstavlja značajan doprinos poznavanju povijesti rijeke Save jer su raznolike teme zastupljene u dugome trajanju. Tako se Savu proučava kao pograničnu rijeku, pogotovo u razdoblju kada je na njoj bila smještena imperijalna granica, ali i kao prepreku, izvor poplava i drugih nedaća za stanovništvo koje obitava u njezinoj neposrednoj blizini. U brojnim radovima opisan je gospodarski značaj rijeke Save u različitim dijelovima njezinog toka. Nekoliko radova posebno se bavi odnosom Zagreba i rijeke Save što je opravdano jer je glavni hrvatski grad smješten na toj rijeci. Nakon ovakvog znanstvenog i izdavačkog pothvata za očekivati je održavanje drugih znanstvenih skupova posvećenih povijesti Save, ali i pisanje sintetskog djela o toj rijeci.

Nikola CIK

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Teme broja / Topics

Iz povijesti ekoliša Istre
From environmental history of Istria

Iz gospodarske povijesti Hrvatske
From economic history of Croatia

Volumen XII / Broj 12
Zagreb - Samobor 2016
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić
Paul Hirt (guest editor)

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksanđić - president/predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2016 .

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Print supported by Ministry of science, education and sport of Republic of Croatia and Koprivnica-Križevci county /

Na naslovnici / Cover:

Put Istarskog razvoda (foto: Slaven Bertoša)

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA